

van het Haarlemmer park in elk geval een in elkaar grijpend geheel vormde, waren in het oosten twee verschillendsoortige stukken samengekoppeld, de kleine Hout en de nieuwe aanleg in het zuiden, waardoor, in deze nauwe nabuurschap, het oudste en het jongste deel van den Haarlemmer Hout scherp tegenover elkaar gesteld werden. En daarom was het een stap vooruit, toen een menschenleeftijd later de ingrijpende verandering van deze parkhelft werd ondernomen, waardoor hier, in plaats van de vroegere tweespaltigheid tenminste ongeveer eenheid ontstond.

De beteekenis van het Paviljoen Welgelegen, dat in 1788 de Amsterdamsche bankier Henri Hope hier voor zich liet bouwen, ligt volstrekt niet zoozeer in deze pruikenstijlbouw zelf als wel in de bekoorlijke landschappelijke situatie, waarin het landhuis zich ten slotte vertoonde. Den 22 Dec. 1790 had de heer Hope den Gemeenteraad een kaart voorgelegd, die het eerste ontwerp voor een wegeaanleg bevatte, waardoor het geheele oostelijke parkplan aan het bouwwerk werd onderworpen, dat zich aan zijn noordelijken rand verhief. Deze vaste samenvoeging van Huis en Park geschiedde met een dubbele bedoeling: ten eerste opdat het nieuwe lijnenspel der parkwegen aan die van de pruikenarchitectuur aangepast, en vervolgens, opdat daardoor een, het gansche parkdeel doorlopende middenas geschapen zou worden, en ten slotte als opgenomen in het ovaal van den oprit voor het landhuis.

Volgens opdracht der stadsregeering heeft de landmeter Daniel Engelman in het jaar 1791 de kopergravure gemaakt der feitelijk ten uitvoer gebrachte verandering, welke zich op vele punten van Henri Hope's voorstel onderscheidde (bl. 279). Het gewichtigste bleef echter, de middenas, waardoor park en huisarchitectuur tot één geheel te samen gesmeed werden; reeds aan het uiterste zuiden van den aanleg opent zich het aspect op het Paviljoen, het barokke principe der ruimteuitzetting breekt zich hier vrijer baan dan

in dat Hofje van Oorschoot aan de Kruisstraat, waar de voorbijlopende straat slechts aan een geringe zijdelingsche uitbocht in het hoefijzer van den Hof onderworpen werd. Met deze ruimteuitzetting staat in verband het principe der ruimtebeweging; den middenweg stroomt een overvloed van onregelmatig en vrij-uitbuigende curven toe, die zich ten slotte in hem verzamelen en met hem uitmonden in het half rond eener allee, die voor het landhuis des heeren Hope aanvangt. Noch in 't noorden, noch in 't zuiden zijn de geometrische grondlijnen van het plan komen te vervallen, maar de rijke kronkeling der zijwegen doortrekt het geheel, werkt in de richting van eenheid en bereidt reeds duidelijk de overwinning van het landschappelijke voor. De grens tusschen het oude en het nieuwe parkgedeelte wordt nu nog duidelijker door de twee kanaalarmen en de twee vijvers, die aan beide zijden van den middenweg in de richting der vroegere grensschutting zijn aangelegd en welker steenen omlijstingen de lijnentaal van het paviljoen herhalen.

De geschiedenis bewees ons, dat zich de *vrije landschappelijke richting, die de volgende eeuw zou karakteriseeren, niet met sprongen, maar langzamerhand uit een architektonische heeft ontwikkeld, welke met geometrischen eenvoud begon, vervolgens meer gecompliceerd werd en eindelijk, langs een omweg over de asymmetrie, op de vrij-uit-geslingerde kromming uitliep.* De kaart door F. J. Nautz, in 1837 geteekend, toont de veelomvattende vervorming van het Haarlemmerpark door J. D. Zocher (bl. 281). De kromming is nu volledig ontketend en breekt zich, ook in het westelijk deel, zegenierend baan; ja zelfs de tot dusver scheidende middenallee, voortzetting der Groote Houtstraat, wordt als zoodanig opgegeven, de vier parkdeelen tot een landschappelijk geheel vereenigd. In de plaats van de stijve boomenrijen is een vrije aanleg gekomen, dichte en dunne partijen wisselen af, wijde grasvlakten en talrijke, breede wegen bewer-